

Bögőkürttel szarvasnász idején

Az utolsó pillanatban voltunk. Vendégemnek, akit öt napja kísérek, s akinek a reggeli vadászatot követően haladéktalanul haza kellett utaznia, ez volt az utolsó lehetősége arra, hogy a rég áhított és napok óta kerülgetett „nagy bikát” terítékre hozza.

Próbálkoztam bögőkürttel szóra bírni, kicsalogatni vagy megállítani pár percre, mielőtt hajnalban visszavált a sűrűbe, de az a 10–15 bika, amelyik a térségben bögött, szinte ellehetetlenítette ezt.

Már egy órával a lövilág kezdete előtt kint hallgatóztunk a területen. Minden a szokásos forgatókönyv szerint történt, a sötétben erős bögés alakult ki, rövid csatazajok, az „öreg” bőszen védte asszonyait az udvarlótól, majd pirkadatkor tehenei után bevonult a nappali tartózkodási helyére. Jól cserkelő, gyakorlott vadász vendégemmel elhatároztuk, hogy végső lehetőségként megpróbálunk rámenni. A szelünk jó volt, és lassan lépkedve közeledtünk a szórványos bögéseimre válaszoló bika felé. Sokat próbált, marhaszarv kürtöm volt az egyik kezemben, a célzóbot, a „Zielstock” a másikban. Óvatosan haladtunk, jómagam elől, vendégem kezében tartott fegyverrel a hátam mögött. Az óvatosság nem a bikának szólt, hiszen az még lőtávon kívül, erős takarásban volt ahhoz, hogy megláthasson minket, hanem a borzasztóan éber tehének figyelmét szeretnénk volna elkerülni, valamint a rudlik körül kődörgő csapos bikák vagy a folytató tehének nyomát kutyamód, leszegett fejfel követő középkorú legények riadalmat keltő megugrásától. Bármennyire ügyeltünk is, egyszer csak nagy robajjal, agancskopogással megindult

mellettünk egy jó közepes bika. Menteni próbálván a menthetőt, a csapatbika jellegzetes rövid öh-öh-öh hangját utánozva, mérgeesen utánabögtem, azután a kezemben lévő lőbottal megcsapokodtam a bokrokat.

Kétszeresen is szerencsénk volt. Egyrészt azért, mert a megugró mellékbika nem futott bele a rudliba, és riadalma nem vitte magával az egész csapatot, másrészt pedig azért, mert a „nagyúr”

érdeklődését is felkeltette a „betolakodó rivális”.

Mérgeesen, kihívóan bögött. Ez volt az a pillanat, amelyben megéreztem Diána istenasszony kegyét. Harcra hívó hanggal válaszoltam neki, és egyúttal vendégemmel egyetemben megindultunk előre, hiszen kb. 30 m-re előttünk felsejlett egy tisztás, amely alkalmasnak tűnt arra, hogy esetleg meglássuk a bikát. Sutba dobtuk az óvatosságot, a lőbotot szándékosan húztam végig bokrokon, ágakon, ezzel is alátámasztva a bögőkürttel mondott gorombaságokat. Mint két felbőszült rivális, úgy közeledtünk egymáshoz. Talán öt másodperccel előbb éreztünk a

tisztás szélére, mint a felénk mozduló, a teheneitől kissé eltávolodó bika, és a meglehetősen szélesre szabott hátam takarásában a vendég a vállamra feltámasztva fegyverét, el tudta foglalni a lövészi pozíciót. Még egy dühödött harcra hívó hangot hallattott a bika, s mivel én már nem válaszoltam, kíváncsian keresve nagyszájú ellenfelét, közelebb jött. Tisztán láttuk tágra nyílt orrlukait és, szinte megcsapott bennünket a bika áthatóan penetráns, rigyető szaga. Nem volt 25 méternél messzebb, amikor egy pillanatra megtorpant. A lövés nyakon érte, mire tűzbe rogyott, s mivel még emelgette a fejét, kapott egy kegyelemnövést. A lövésekre majd felrobbant a sűrű, de mi ezt akkor és ott nem igen érzékeltek.

Az izgalom, az élmény ereje csak ezután kerített bennünket hatalmába. Sikerült. Az utolsó szalmaszállba kapaszkodva, kockázatva, de sikerült. Vendégemmel végigcsodáltuk, tapogattuk a rég áhított agancsot, majd a történetadás során megöleltük egymást. Kimondatlanul is tudtuk,

kell vigyázni. Szívesen olvastam neves elődöm, Páll Endre, Bandi bácsi e témáról szóló írásait, aki igencsak sok tapasztalattal felvértezve tetette papírra gondolatait.

A nagy elődök által leírtakból, valamint a saját személyes tapasztalataimból álljon itt egy csokorra való, amiben azért nem csak a bögőkürt megszólaltatásáról, a különböző hangok élethű utánzásáról esik szó, hanem egy kicsit szeretném megértetni a Tisztelt Olvasóval a bögés mibenlétét is.

Mielőtt kézbe kapnánk a szarvasbika hangjának imitálására alkalmas eszközünket, és önbizalommal telve tekiáltanánk a területet, előbb ismerkedjünk meg azzal a folyamattal, amelybe bele kívánunk avatkozni.

Tudni való, hogy a gímszarvas hím- és nőivarú egyedei az év egy jelentős szakaszában elkülönülten élnek, és szorosan csak a párzás idején tartózkodnak együtt. Ennek időpontja sík vidéken szeptember első fele, északabbra és hegyvidéken a hónap második fele. A bikák nyár közepére fejezik be az agancsépítést, és kisebb-nagyobb rudlikat alkotva, augusztus közepe felé kezdenek el a tarvadrudlik közélebe húzódni.

A vadgazda nem is igazán foglalkozik ez idő tájt a bikák megfigyelésével, hanem a tarvadcsapatok táplálékszerzési útvonalait igyekszik feltérképezni, és a hagyományos bögőhelyeken olyan állapotokat kialakítani, amely elősegíti a tehének koncentrálódását.

A bikák területen való megjelenését ilyentájt csak az agancssal megvert bokrok, letördelt ágú fák jelzik. Még nem állnak be a tehének mellé, többen együtt járnak. Gyakran már ilyenkor is hallatják hangjukat, főleg éjszaka-kétként, de ezt „hangolást” még nem kíséri párviadal, hiszen még nincs üzekedő tehén. A bikacsapatok lassan feloszlanak, és magányosan a folytató tehének keresésére indulnak. Az első folytató tehének észlelése után nyomban reagálnak a bikák, és rövid idő alatt kialakul az előbögés, majd kb. egy hét elteltével berobban a főbögés. A bikák ilyenkor megküzdenek a tarvadcsapatokért és igyekeznek minél nagyobb létszámú háremet együtt tartani. A csapatbika mellett több-kevesebb mellékbika (néhányan kontárbikának említik őket) próbál tehénhez jutni, s a párosodás jogáért egymással és a csapatbiká-

val is párviadalt vívni. Mindenek megvan a maga kialakult szertartása, koreográfiája. A bikák nem rontanak „csak úgy” egymásnak. Először megtörté-
nik köztük a hanggal való kapcsolatfelvétel: az egymásnak felelgető hangpárbaj már sok mindent eldönthet. A bőgő hang mélységéből, erejéből minden kétséget kizáró következtetést levonni ugyan nem lehet, hiszen a bőgés végén minden bika hangja lemélyül és sokaké be is reked, de azért elmondható, hogy az idősebb bika hangja általában mélyebb, erősebb, mint a fiatalé. Miként az is elfogadott, bár sok kivétellel megkérdőjelezett feltevés, hogy a fiatalabb bikák általában gyakrabban bőgnek, mint az idősebbek. A bikák ezt nyilván jobban érzékelik nálunk, mert a hangpárbajt sok esetben nem követi tényleges összecsapás. Ugyancsak gyakorta elmarad a bajvívás akkor is, ha a bikák ismerik egymást, évek óta egy bikacapatban élnek, s közöttük a kialakult rangsor nem borul fel szarvasnász idején sem. Ha a hang alapján a két bika

egyenlő erejűnek érzi magát, akkor egyre izgatottabban bőgve megközelítik egymást, s megtörté-
nik a szemmel való kapcsolatfelvétel. Ehhez nyilvánvalóan megfelelő helyszín kell, ahol nem közvetlen testközelből már felmérhetik egymást az ellenfelek. Ideális helyszín erre egy aljnövényzet nélküli szálerdő, vagy egy erdei tisztás, egy vadföld, egy gabonatarló vagy éppenséggel egy több száz hektáros kukoricatábla közepén található víznyomásos terület, ahol csökkent a növényzet. A lényeg az, az ellenfelek tisztas távolból jól láthassák egymást, illetve egymás fegyverzetét, az agancsot. Ennek elősegítésére a két dalia gyakran meg-

közelíti egymást, persze országvilág előtt hangos, egyre harciasabb bőgéssel egyértelműsítik, hogy itt most aztán földanyjának-földanyja, itt vér fog folyni. Sok esetben az erőkülönbséget felmérve, ennél tovább nem is megy a dolog, a magát gyengébbnek ítélő bika még büszkén az erősebb fejéhez vág egy-két válogatott gorombaságot, aztán odábbáll. Ha azonban a riválisok gerjedelme olyan nagy, hogy folytatják a ceremóniát, előfordul, hogy egymás mellett pár méterre fel s alá vonulgatnak, mint két parádés ló, néha lábukkal, agancsukkal hányják a földet, és teli torokból mondják a magukét. Ezt a szakma úgy hívja, az agancsok bemutatása. Az állatok viselkedésével foglalkozó tudósok, az etológusok próbálták meg kideríteni azt, mit figyelnek meg egymás agancsán a bikák, mely bélyegek azok, amelyek alapján eldőlhet egy rangsor. Nos, a természet nem az ember fejével „gondolkozik”, és nem azokat a tulajdonságokat tekinti elsődlegesnek, amit főként mi, trófeaközpontú közép-európai emberek favorizálunk. Az agancs tömege nem játszik fontos szerepet, miként az ágak száma sem. Annál inkább figyelemre méltó az ellenfél agancsának szeméghossza és alakja, s még ennél is fontosabb a középpág hossza. Nem véletlenül nevezték ezt a múltban „királyágnak”. Mind-

ezenek felül nagyon nagy respektje van a gyilkos, koronaág nélküli agancsoknak. Az ilyen agancsot viselő bika útból, persze ha az nem „gyerekbika”, gyakran még a legnagyobbak is kitérnek.

A fel- s alá járkáló bikák az esetek jelentős részében egymásnak ugranak, és rövidebb-hosszabb viaskodás után eldöntik, ki marad a hárem ura. A tehenek mindeközben abszolút érdektelenül viselkedve lejelésnek, rá sem hederítenek a kegyeikért viaskodókra. Némelyiket egy-egy szemfüles legényke be is borítja a nagy felfordulásban. Az elvert bika, miután a győztes rövid ideig harsogva kergeti, méltatlankodva elvonul, s keres magának egy másik tehéncsapatot, hátha ott szerencsével jár!

A bőgés egy örök körforgás, amelyben a szerepek cserélődhetnek, bár az igazi csapatbikák hosszú ideig képesek együtt és megtartani a néha 20–30 tehénből álló csapatukat, így aztán érthető, hogy a táplálékot nem, csak vizet fogyasztó bikák a bőgés végére 50–60 kg-ot is elveszítenek a bőgés előtti „döhér” súlyukból. A tehenek és ünök csak 1–2 napig veszik fel a bikát, s ha nem termékenyültek, úgy 3 hét múlva ivarzanak ismét. Ahol sok a tehén, és ezért egy bikára túl sok tehén jut, ott a megtermékenyülés kevésbé eredményes. Ott viszonylag magas a visszaivarzóik száma, ezért

szeptember végén, október elején jó utóbőgésre lehet számítani. Az utóbőgés néha december-januárban is megfigyelhető a sok szarvast tartó területeken. A bőgés során az állatok napi aktivitása is változik, hiszen míg az előbőgés igazodik a napszakhoz, és jobbára csak éjszaka figyelhető meg, addig a főbőgésben gyakran egész nap hallani a bikákat. Az igazi hadd el hadd persze ekkor is főként éjszaka van, hiszen a tarvad szokásait nem változtatja meg túlságosan a nász ideje, ők élnek a mindennapos, megszokott éjjeli aktivitású életüket. A bikák ehhez alkalmazkodva, estefelé kikísérik őket a táplálkozóterületre, majd hajnalban követik őket a beálló sűrűkbe. Ha nincs üzekező tehén a csapatban, akkor a csapatbika napközben gyakorta magára hagyja szíve hölgyeit, és csak estefelé csatlakozik hozzájuk ismét. Az igazi öreg legények pedig nem dühölködnek az örökké szanaszét menni kívánó asszony-nép állandó összetételével, és a nagy rudli körül serteperelő, kellemetlenkedő mellékbikákkal, hanem kiszakítva a tehenek-ünök sorából az éppen üzekezőt, azzal vonulnak félre. Ily módon okosan gazdálkodnak mindenféle energiájukkal. Mikor párjuk befejezte az üzekezőt, különösebb harc nélkül, visszaélve erőfőlényükkel, újabb szerelemre kész hölgyet választanak maguknak a hölgykoszorúból.

A bikák bőgőhangjai aszerint változhatnak, hogy mely szakaszban tart a bőgés, és hogy az adott bika milyen szerepet tölt be éppen az adott pillanatban. Ezeket a hangokat meg kell ismerni ahhoz, hogy a vadász értékelni tudja a kialakult helyzetet, s ehhez igazodó módon használja bőgő tudását.

Megkülönböztetjük a kereső, a csapat mellett álló, a támadó, a harcra hívó, a űző vagy borító és a fáradalmait fekvő kípihenve bőgő bika hangját. Lássuk, mit is jelentenek a gyakorlatban ezek a különféle hangmodulációk.

Kereső bika az, amelyik még vagy már téhen nélkül bolyong a területen, s amelyik időnként vágyakozva, elnyújtott bőgést hallat. Előbőgésben, amikor még alig van űzekedő tehen, majd minden bika ezt a dallamot fújja. Csapatot uraló bika közelébe érve persze a szerepe és bőgése megváltozik. Hangja élénkebb lesz, vetélkedésbe kezd a csapatbikával, amiből kis idő multával akár támadó hang majd harcra hívás lehet. A viadalt követően a nyertes bika világgá kiáltja győzelmi mámorát, majd figyelme újra tehenei felé fordul.

A csapatbika a kereső bika bőgése kivételével használja szinte a teljes repertoárt. Az ilyen szerepben lévő bika hangja a legösszetettebb, hiszen azonkívül, hogy éberrel figyelni vetélytársait, a csapatot elhagyni kívánó tehenek terelésének rövid böffenő hangjai mellett gyakran hallatja finoman erőszakos űző hangját a borítások alkalmával. Ilyen esetben agancsát hátravetve, orrát szinte beleragasztva, futva követi a párosodásra kész tehenet, miközben ezeket az egyszerre udvarló, de mégis követelődő hangokat hallatja, míg nem szíve választotta megállva elfogadja közeledését. A bőgés vége felé gyakran előfordul, hogy a csapatbika fekvő, szinte csukott szemmel hosszan, elnyújtva nem is bőg, hanem mormog.

Ezeknek a hangoknak az élet-hű utánzásához némi hallás és érzék mellett sok megfigyelés és gyakorlás kell, amit ma már az információs forradalomban élve nem túlságosan nehéz megoldani. Az egyre rendszeresebben megrendezésre kerülő hazai és külföldi vásárokon szép számmal beszerezhetők videó- és hangkasszettek, némelyikük kifejezetten gyakorlás-tanulás céljára készül. A hangutánzáshoz igen nagy-

számú eszközből válogathatunk, amelyek közül igen sok műanyagból előállított, pl. van teszkópos, van gumiból készült harmonikaszerű, merev csőszerrű, papírkartonból készült stb. Sokan esküsznek a petróleumlámpa üvegcilinderére. Ennek hátránya, hogy igen törékeny, s vannak, akik egy jó hangú söröskorsó segítségével, vagy éppen séggel pusztá kezükkel élethű hangokat tudnak képezni. Jómagam a természetes anyagú bőgőkürtöket részesítem előnyben. Ezek közé tartozik a marha szarvából készült, praktikus kis méretű, kabátzsebben is elférő kürt. Az ökör vagy magyar szürke marha szarvából készített kürtök, ha jól el vannak vékonyítva (kb. 2 mm), igen jó rezonanciával bírnak, de a gyakorlatban túl nagynak, bötének bizonyulnak, hiszen a fent leírt történetből is kitűnt, hogy a bőgőkürttel való vadászat nem mindig statikus, helyhez kötött módon, hanem mozgás közben zajlik, s erre a nagy szerszám már alkalmatlan. Gyakran használt és igen olcsó alapanyagának bizonyult korábban a bürök, valamint a medvetalp növény elvastagított szára is kiszáritott állapotában. A legjobb, a legtávolabba hallatszható hangú és talán legismertebb bőgőkürt a tengeri tritoncsiga héja, bár hátrányai közé sorolják, hogy kissé nagy ahhoz, hogy be tudjuk gyömszölni a zsebünkbe, és óvatlan használat esetén igen kopog az oldalán a gyűrűsujjunkon hordott azonosító jelünk.

A különböző bikahangokat megfigyelni, azok utánzását gyakorlással elsajátítani nem ördögösség. A szorgalmas próbálkozások során a torok is megerősödik annyira, hogy kint a területen nem fog minden végigmondott strófa után elcsuklani, s ezzel a bőgést megzavarni. A bőgés utánzásának valóságos kultusza alakult ki Európában, s mára már nemcsak országos szintű, hanem kontinens szintű bajnokságokat is rendeznek. E sorok írójának módja volt Zilai János gemenci és Jung Jenő sellyei fővadászal elsőként a magyar színeket képviselni 2000 februárjában, Dortmundban a II. Európa-bajnokságon. Megtapasztaltuk, miként is mívelik ezt a műfajt a világban, s elmondhatjuk, hogy 2002-ben Homolya László személyében magyar résztvevő nyerte az Eb-t.

Persze azt ne higgye bárki, aki

meg tudja szólaltatni a bőgőkürtöt, hogy csak kimegy a területre szeptemberben, elfúj egy strófát a megtanultakból, s majd kiválogatja a megfelelő bikát az odaseregglők közül. Nos, a dolog nem ilyen egyszerű.

Mire is tudja használni ezt a tudását a vadász? Olyan esetekben, amikor a bikák nehezen melegednek bele a bőgésbe, vagy csak nagyon lagymatagon szólalnak meg, kissé energikusabbá tehetjük őket, bár a csendességnek általában megvannak az okai. Ilyen ok lehet az űzekedés lanygulása, zavarás vagy a szélirány változása, rekkenő hőség. Csodát ne várjunk ilyen esetekben, éppen ezért óva intek mindenkit attól, hogy naphosszat próbálkozzon a bikák megszólaltatásával.

Kicsit más a helyzet az úgynevezett néma bőgéssel. Ilyenkor a csapatbika, nem lévén konkurenciája a rossz ivararány vagy a kis sűrűségű állomány miatt, teszi a dolgát, csak éppen hang nem hagyja el a torkát. Nos, ilyen esetben használ, ha meghall egy ellenfelet.

Ritkán sikerül csak bőgéssel egy bikát annyira felingerelnünk vagy kíváncsivá, netán féltékeny tennünk, hogy nekiálljon megkeresni „ellenfelét”. Legtöbbször középkorú, kereső vagy mellékbikák jönnek ránk, de az öreg, legfőképp csapatbika csak nagyon kis távolságból mozdítható meg kürttel.

Eredményesen lehet viszont a beállóhelyét ráérősen elhagyó, vagy hajnalban túl korán beváltani igyekvő csapatbika kedélyét felborzolni, s ezáltal korábbi mozdulásra vagy maradásra készíteni. Mindkettő fontos ajándékperceket jelenthet a vadász számára!

Igazán azonban akkor tudjuk kihasználni bőgőtudományunkat, ha a már beváltott vagy este korán megmozduló bika nyomába eredve, megpróbálunk elővagy rácserkelni. Ilyen esetben szóval kell tartanunk a bikát, hogy tudjuk merre van, mit csinál. Mindig vigyázzunk ilyen esetben a szélre, hiszen könnyen áruulónkká válhat, s különösen ügyelnünk kell a tehenekre, hiszen ezek tőlünk megugorva, magukkal ragadhatják a bikát. Cserkelés közben igyekezzünk kihasználni a terep adta fedettséget. Ha sikerül a bikát egy belátható, tiszta helyen, vagy egy nyiladékon átválta meglátnunk, úgy a bőgőkürtöt már nem kell

használnunk. Ha azonban felmértük, hogy a bikát fedett, rosszul belátható helyen tudjuk csak utolérni, akkor fontos szerep hárul eszközünkre. Mikor már a bika közelébe érünk, és az ellenfelet sejtve bennünk, egyre harciasabban von kérdőre bennünket, nyugodtan válaszolhatunk neki hasonlóan, s a bokrok, kisebb fák csapkodásával még élethűbbé tehetjük izgalunkat. Az esetlegesen bennünket meglátva elugró vad okozta riadalmat oldani lehet egy kölyök bikát megugrasztó bika bőgésével. Mi több, előfordult már, hogy az elugró tehenek után futó bika visszafordult egy harcra hívó hang hallatán.

Minden esetben, mielőtt a területen szánkhoz emeljük kürtünket, előzetesen próbáljuk megérteni az adott bőgési szituációt, s ahhoz alkalmazkodva használjuk, vagy éppen ne használjuk kürtünket. Tizenöt-húsz perc hallgatódzás után legtöbbszór megérthetővé válik számunkra a látott-hallott bőgési helyzet, melyik bika hol van, milyen szerepben, hány bika bőg, milyen hőfokon zajlanak az események. Ha elég aktív, és számunkra használható helyen zajlik a bőgés, felesleges beleavatkoznunk. Ne felejtsük, hogy a kürt csak egy eszköz s nem pedig cél!

Ha azonban szükségesnek véljük a „fegyverhasználatot”, ügyeljünk arra hogy amelyik bikát meg akarjuk szólítani, vagyis amelyiknek a hangjára „reagálni” akarunk, annak a hangmélységénél mélyebben soha ne szólaljunk meg. Ellentétes hatást érhetünk el azzal, ha a bika a hang alapján nálánál erősebb vetélytárs felbukkanására következtet. A megfigyelt bőgési folyamatból durván kirívó, nem odaváló hang akár az egész koncertet megzavarhatja, elcsendesítheti.

Rendkívül káros lehet, ha a kürtöt hozzá nem értő, beleérző képességgel vagy kellő tudással nem rendelkező ember kezeli. Képes napokra elhallgattatni a bőgést a legjobb területen is, ezért illik óvatosan bánni ezzel a lehetőséggel. Ha ügyesen és mértékkel használjuk a bőgőkürtöt, úgy csodás élményekkel tud bennünket megajándékozni, ha nem, akkor sajnálkozás, jobb esetben szánakozó mosoly, rosszabb esetben kiközösítés jut osztályrészünkre. Nemcsak az emberek részéről!

Buzgó József

